

УДК 316.752

ЦІННІСНІ ЗМІНИ ТА РОЛЬ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Шаталов Д.О.

студент 3-го курсу магістерської підготовки заочної форми навчання спеціальності Адміністративне управління ОТГ Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

Дегтяр О.А.

доктор наук з держ. упр., доцент, доцент кафедри менеджменту і публічного адміністрування Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

Об'єктивні громадсько-політичні, культурні та цивілізаційні «зсуви» свідчать про остаточний відхід західноєвропейського суспільства від світоглядних принципів Модерну [2, с.95]. Постмодерні зміни у загальносвітовому вимірі призводять до трансформації функцій держави в класичному їх розумінні та підносять проблему збереження єдиного центру, здатного в умовах нестабільності й повсюдних конфліктів, інформаційних воєн, втрати довіри до міжнародних організацій забезпечити керуваність суспільства та консолідувати його як на інституціональному рівні, так і на рівні суспільних цінностей. Без підтримки й довіри населення, без опори на стійку систему суспільно-політичних цінностей, що інституціалізуються у формі політичної культури, державотворча діяльність втрачає ознаки поступального розвитку держави [4, с.348].

Сучасні теорії цінностей за допомогою емпіричних методів нейронаук, психології, соціології та економіки намагаються пояснити природу цінностей та їхню ієрархію, зрозуміти чому і за яких умов людина дотримується певних переконань та приймає певні суспільні й політичні цінності. У знаковій для подальших досліджень книзі «Тиха революція: зміни цінностей та політичних стилів серед громадськості» (1977) американський соціолог Р.Інглегарт наголосив на двох суттєвих ціннісних трансформаціях, які в країнах з сталої та тривалої демократії відбулись впродовж 50–70-их рр. ХХ ст., а саме на: переході від матеріальних до постматеріальних цінностей;

«зсуві» традиційних цінностей безпеки до самовираження, громадської активної та участі у прийнятті важливих політичних рішень [5, с.4–5]. Гіпотеза про те, що внаслідок індустріалізації світ сильно змінився, а цінності трансформувались, неодноразово була емпірично підтверджена в рамках проектів «Європейське дослідження цінностей» (European Values Study) та «Всесвітнє опитування цінностей» (World Values Survey), що проводяться з 1981 р. згідно методології запропонованої самим Р.Інглетартом та ізраїльським соціальним психологом Ш. Шварцем [8]. Дослідження серед іншого, підтвердило, появу в 1950–1970-их рр. нового покоління, котре загалом є носієм постматеріальних цінностей, тобто прагне до максимального самовираження, відзначається скептичним ставленням до влади, релігії та ідеологій, схильне довіряти демократичним інституціям, а не окремим особам, чутливе до навколишнього середовища і терпиме до девіантних груп (наприклад, гомосексуалістів) [3]. Головний висновок з отриманих результатів полягає у тому, що зростання добробуту населення призводить до демократизації та модернізації суспільного життя. За своєю природою цінності є достатньо інертними, а тому, зважаючи на ціннісні пріоритети того чи іншого народу можна говорити про особливості національного менталітету, про архетипи суспільно-політичного життя. Одночасно інтенсивні зміни, які спостерігаються впродовж ХХ–ХХІ ст., ставлять перед національними спільнотами своєрідні виклики, підсилюють або, навпаки, послаблюють пріоритетність тієї чи іншої ціннісної складової.

Переосмислення особливостей вітчизняних трансформаційних процесів в епоху Постмодерну особливо гостро ставить проблему зміни суспільно-політичних цінностей. На етапі реформування державно-політичної системи України й загострення питання відповідності державно-політичного життя теперішнім очікуванням українського суспільства важливо дослідити ті процеси, які відбуваються у сфері переоцінки «старих» цінностей та формування «нових» ціннісно-сміслових орієнтирів, зокрема у молоді. В Україні питання цінностей набуло особливого значення, коли поразка ідеалів Помаранчевої революції стала очевидною. «Кульмінацією цього дискурсу, – зауважує львівський історик Я.Грицак, – став Євромайдан, котрий не випадково називали Революцією Гідності або революцією цінностей» [3]. Загалом, згідно дослідження Інституту економіки та прогнозування НАН України «Соціокультурні зміни модернізації економіки України» за 2002–2015 роки, тенденція росту екстраверсії, тобто цінностей *самовираження*, особливо помітна за період 2002–2006 рр. (ріст в 1,7 рази) й характеризується незначними змінами впродовж наступного періоду перед та після Революції гідності (березень 2014 р. – грудень 2015 р.) – ростом у 1,1 рази [1] й значними інверсійними процесами впродовж 2016 року. Події останніх трьох років вплинули на формування цінностей громадсько-політичної активності саме серед молодого покоління українців. З іншого боку, «відкат назад» у показниках постматеріальних цінностей у значній мірі зумовлений помітним падінням рівня життя українців. Так, якщо у 2015 р. згідно рейтингу індексу рівня життя (Prosperity Index) [6], в якому враховані економічні показники та

умови ведення бізнесу в країні, рівня управління, освіти, охорони здоров'я, безпеки, персональної свободи, соціального капіталу, Україна опустилась на сім позицій порівняно з 2014 р. та посідала 70-те місце з 142-ох країн, то згідно цього ж рейтингу в 2016 р. Україна опинилась на 107-му місці серед 149 країн [7].

Після здобуття Незалежності перед українським суспільством повстала дилема вибору власних ціннісно-сміслових орієнтирів. Одна частина суспільства тяжіла до перенесення в українські архетипи суспільно-політичного життя ліберальних цінностей країн сталої та розвиненої демократії, інша – до збереження сформованих в період колоніального минулого патерналістських цінностей. На сучасному етапі спостерігається загострене протистояння прихильників цінностей минулого та прибічників ліберально-демократичних цінностей. Нові виклики, які стоять перед сучасними державами, в українських реаліях характеризуються: по-перше, нашаруванням власних традиційних (архетипних) та модерних, пострадянських (постколоніальних) і постмодерних трендів; по-друге, перетвореннями як на рівні зовнішніх державно-управлінських форм, так і на рівні світоглядних принципів, соціально-поведінкових норм, ціннісних орієнтацій суспільства; по-третє, ціннісними й структурно-інституційними змінами, які не є однонапрямленими, а бінарними за своєю природою, та можуть сприяти як розвитку демократії, так і посиленню авторитаризму, зменшенню рівня громадсько-політичної активності; по-четверте, кризою принципів ведення міжнародної політики й збереження безпеки, центральними серед яких були закріплені у Заключному акті НБСЄ 1975 р. «матеріальні» за своєю природою принципи територіальної цілісності держав та непорушності їх кордонів [2, с.96–97]. Без адекватного врахування суспільно-політичних цінностей українського суспільства органами державної вдали та місцевого самоврядування у формуванні державної політики і при виконанні політичних, управлінських та адміністративних функцій; без готовності суспільних (в тому числі державних) інститутів та суб'єктів громадсько-політичного життя до впровадження масштабних реформ важко розраховувати на їх успішність.

Список літератури:

1. Афонин Э.А., Балакирева О. Н., Носко Н.А., Половников И.И. Ментальная Модель украинской трансформации как движение к точкам сингулярности / Э.А. Афонин, О. Н. Балакирева, Н.А.Носко, И.И. Половников // Науково-дослідна робота Інституту економіки та прогнозування НАН України «Соціокультурні зміни модернізації економіки України» за 2002–2015 рр. – 6 с.
2. Афонін Е.А., Суший О.В. Закономірності та особливості української трансформації / Е.А.Афонін, О.В. Суший // Стратегічна панорама. – 2015. – №1. – С.94–108.

3. Грицак Ярослав. Цінності українців: pro et contra реформ в Україні / Я. Грицак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zbruc.eu/node/37721>.
4. Радченко О. В. Ціннісна система суспільства як механізм демократичного державотворення : монографія / О.В. Радченко. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2009. – 380 с.
5. Олексенко Р.І. (2017). Особливості формування світоглядних цінностей креативних підприємців в умовах глобальних викликів та трендів розвитку сучасного світу. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В.. 228 s. ISBN 978-617-7566-09-9.
6. Inglehart R.. (1977). The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics [Text]. – Princeton, NJ: Princeton University Press, 2015. – 496 pp.
7. Legatum Prosperity Index 2015 [Electronic Resource]. – Access mode: http://media.prosperity.com/2015/pdf/country_profiles/UKR.pdf
8. Legatum Prosperity Index 2016 [Electronic Resource]. – Access mode: <http://www.prosperity.com/rankings>
9. World Values Survey [Electronic Resource] – Access mode: <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>